

одним из элементов самоидентификации. Идентификация персонажа возможна только при осознании своего места в мире, обретении своих корней, своей родины. Два пласта реальности романа служат для объяснения процесса инициации персонажа.

Ключевые слова: идентичность, самореализация, «свой–чужой», родина.

The article is devoted to the problem of self-realization and search of own identity on the example of the scheme "own–stranger"; understanding of the "own" realizes only in condition of withdrawal and cognition of the "stranger". That is why travelling in the novels by Le Clézio is one of the elements of self-identification. The identification of a character may be possible with realizing of own place in the world, own background and own motherland. Two layers of reality in the novel serve as explication of the process of character identification.

Key words: identity, self-realization, "own–stranger", motherland.

УДК: 82–3:7.038.6 = 581

Наталія Лендъєл

НАРАТИВНА СПЕЦИФІКА КИТАЙСЬКОЇ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ПРОЗИ

У статті здійснено спробу визначити основні наративні моделі та специфіку сучасної китайської прози, а також проаналізувати поняття «наративізм» у китайській літературознавчій практиці.

Ключові слова: наративізм, постмодернізм, китайська проза, специфіка, наративна модель, літературознавство.

Починаючи з «культурної революції», а саме, з кінця 1970-х років, коли об'єднався західний постмодернізм з літературним процесом Китаю, інтерес літературознавців до постмодерністської прози Китаю залишається стабільним. Проте з точки зору наративної особливості яскрава постмодерністська проза все ще потребує детальнішого аналізу. У сучасних дослідженнях з китайістики простежується тенденція до розгляду проблем історії китайської прози: Фань Пейсун (范培松) «Історія сучасної китайської прози» («中国现代散文史»), «Історія критики китайської прози 20 ст.» («二十世纪中国散文批评史»); простору Лун Діюн (龙迪勇) «Форма простору: наративна структура сучасної художньої прози» («空间形式: 现代小说的叙事结构»); дослідження критики західної літератури Ма Хайлян (马海良) «Зарубіжна література» («外国文学»), «Англійська проза XIX–XX ст.» («19–20世纪英国小说»), Тан Вейшен (唐伟胜) «Дослідження зарубіжної літератури» («外国文学研究») тощо. Серед українських літературознавців слід відмітити ґрунтовні праці В. Урусова («Нові тенденції в китайській літературі на початку XXI століття»), О. Ларіної («Роман Мо Яня "Країна вина": авторська модель колажу в структурі художнього тексту»), Н. Ісаєвої («Жіночий дискурс традиційних образів в українській та китайській прозі постмодерного періоду»), Н. Кірносів («Християнська проблематика в китайській літературі кінця XX ст.») тощо, які порушують проблеми наративного дискурсу в постмодерністській прозі Китаю.

Термін «наратологія» запропонував Цветан Тодоров у 1969 р. у праці «Грамматика "Декамерону"», позначаючи ним «науку про розповідь». Китайські літературознавці порівняно недавно долучилися до наратологічних досліджень. Як відомо, представники китайських літературознавчих шкіл XX ст. працювали передусім у царинах «ломки деяких традиційних цінностей, що мають у своїй основі конфуціанський заклик "вірити й любити старовину"» [5]. Тому наративні моделі, розроблені в минулому столітті, стали структурним базисом нових концепцій сприяння якісним змінам XXI ст., ключовим фактором яких є концепція оновлення. Статистичні дослідження початку XXI ст. засвідчують те, що кількість наукових досліджень, в яких порушується питання наративного дискурсу, «написаних у 2001 р., у порівнянні з 2002 р. виросла на 50 %, а на початку 2002 р. кількість збільшилась на 100 % в порівнянні з аналогічним періодом в 2001 р.» [9]. Ці показники є свідченням ентузіазму китайських літературознавців щодо дослідження наративної специфіки китайської постмодерністської прози.

Модернізація китайських літературних досліджень, поглиблення процесу синхронізації з міжнародними академічними стандартами у поєднанні з традиційною літературною класикою закріпила тенденцію досліджень літератури Китаю. Літературознавці сьогодні під терміном «наратологія» розуміють «самодостатню галузь знання, скарбниця якої постійно поповнюється новими дослідженнями з літературознавства та інших

гуманітарних галузей науки» [3, 4]. Наратив, з погляду сучасного уявлення, є «конфігурацією двох рядів: референтного та комунікативного» [4, 3]. Комунікативний наратив сучасної прози є уособленням культури «сьогодення», що задовольняє інтерес читача. Більш того, проза відбиває емоційний стан людини, її взаємодію з оточуючим світом.

«Нове століття запропонувало ряд важливих питань, пов'язаних з ідеологічними принципами літературних досліджень, академічних та науково-дослідних відносин» [8]. Постмодернізм, який прийшов на зміну модернізму, надав китайській прозі нові форми інтерпретації світу. Якщо вплив модернізму в новій літературі викликав розкриття психологічної сутності, то постмодернізм, забезпечивши елітарні моменти та поп-культуру, надав активні можливості вибору.

Відмінності в соціальній та культурній сферах суспільного життя на фоні літературної традиції призвели до парадоксальних явищ китайської постмодерністської прози. В умовах кризи та тривоги розвитку постмодерністська література Китаю, глибоко укріплена традиційними культурними цінностями, має свою специфічну структуру. Постмодерністські дослідження китайської літератури кінця ХХ ст. зорієнтовані на теорію відображення. Сучасний досвід літературознавців розширює можливості наратології, надає необхідні дані для інтерпретації сюжету переходу в літературі, тим самим дозволяючи в новому ракурсі поглянути на історико-літературний процес початку ХХІ ст.

Для визначення наративної особливості китайської прози необхідно розглядати художній текст з чотирьох кутів, а саме, через призму структури науково-методологічного апарату вчених: 1) наративна площина; 2) «абстрактний автор» і «абстрактний читач»; 3) наратор; 4) наративний дискурс. Наративна площина відіграє роль змісту тексту: автор створює світ, який читач має відтворити. Пориноючи у світ Чжан Цзе (张洁) (видатна письменниця сучасного Китаю), читач відчуває духовний стан сучасного суспільства, а оповідач дає роз'яснення щодо змін, які відбуваються у Китаї.

«Абстрактний автор – конструктор, який створений читачем на основі осмислення ним твору» [6, 32]. Так, яскравий представник «магічного реалізму» Мо Янь (莫言) (сучасний китайський письменник, лауреат Нобелівської премії 2012 р.) у своїх творах поєднує різні засоби відтворення наратора. У романі «Країна вина» автор за допомогою фрагментів (листування майстра Мо Яня (власне автора) зі своїм учнем Лі Ідоу; надсилання учнем Лі Ідоу своєму вчителю оповідань тощо) показує свою присутність. Наративний дискурс сучасної прози має містити унікальну особистість, емоції якої мають об'єднувати глибоку та потужну думку автора з «хвилюванням» читача. Письменник повинен розкрити читачеві найбільш важливі ціннісні орієнтири, створити світ ідей,

наповнений перспективами розвитку китайської нації. Улюблені герої є найбільш очікуваними, адже саме вони є відображенням сучасної людини, показом реального та глибокого реалізму.

«Абстрактний читач – уявлення конкретного автора про свого читача» [6, 33], – стверджує В. Шмид. У постмодерністській прозі Китаю простежується гра між автором та читачем – автор дає змогу читачеві активно брати участь у створенні художнього простору. Для автора сучасної китайської прози майбутній читач є пересічним мешканцем країни, молодь зацікавлена у яскравій життєвій прозі сьогодення. Художній твір початку ХХІ ст. надає читачеві визначені моделі поведінки у соціумі, де наратив, пов'язуючи усі елементи тексту, є специфічною формою дискурсу. Завдяки цьому читач розуміє твір зсередини, тобто вимір часу, соціальний статус головного героя, місце дії тощо. За допомогою наративу ми можемо надати чітку хронологію подій у сюжеті, підкреслити важливість певних дій, моделюємо світ, створений автором, поєднуючи його з реальністю.

Різними письменниками сучасного Китаю використовуються різні наративні моделі щодо організації художнього твору, однак найбільш вживаними на сьогодні є п'ять основних, таких як: 1) послідовність (顺叙); 2) зворотній порядок або непослідовна реєстрація подій (倒叙); 3) відступ або вставні епізоди (插叙); 4) доповнення або додаткова розповідь (补叙); 5) пряма розповідь (平叙).

Послідовність використовується для показу плинності часу, формування у просторі думок або почуттів у процесі розвитку, порядку характеру дії або події. Дана модель є найбільш вживаною на теренах сучасної постмодерністської прози Китаю. Саме вона дає уявне зображення розвитку речей, інтересів героїв, які мають власний психологічний стан, а також означає різницю між первинними і вторинними станами, звертає увагу на рівень деталізації.

Завдяки моделі зворотного порядку або непослідовної реєстрації подій читач має змогу поринути спочатку у світ сьогодення, а з часом з'являється традиційно відомий порядок розвитку подій. Спогади героя, які є основою художнього тексту, підкреслюють кульмінаційні події, які можуть викликати напругу, захоплення, хвилювання.

Модель відступу або вставного епізоду застосовується при необхідності переривання основної лінії або вставної дії, яка потребує пояснення наратора. Завдяки чергуванню спогадів, ілюстрації деяких випадків, введення персонажів, подій, фону та ін. художній текст наповнюється багатим сюжетом.

Модель доповнення або додаткова розповідь дописує події, характери, в разі необхідності пояснює роль героя, що дає змогу узагальнити структуру сюжету, не залишаючи ніяких недоліків.

Модель прямої розповіді розкриває сюжет, який відбувається в різних місцях, коли водночас

ведуться дві або більше паралельні розповіді або перехресні розповіді. Ця модель найчастіше використовується в традиційному романі.

Проза початку нового століття переходить до відкритості та плюралізму стилістичних характеристик, посиленні кольору раціональності, редукції ліричних відтінків. З'являються нові теми, що свідчать про прагнення до урізноманітнення та розширення творчого простору. Сучасна китайська проза (реалізм Мо Яня (莫言), який об'єднує народні казки із сучасністю, історії сімейних кланів у старому Китаї Су Туна (苏童), пригодницькі елементи Бі Фейюя (毕飞宇) тощо, набуває нових поглядів) стала ближчою до звичайного читача. Бум прози відображає загальну тенденцію сучасної літератури та характеризується трьома основними складовими. По-перше, китайська проза фокусується на сучасному читачеві, намагається витворити новий гуманістичний дух. По-друге, «у прозі розкриваються глибокі культурні цінності» [7]. По-третє, вона

«набуває нових форм (вийшла за рамки ідеологізації)» [7].

Використання письменниками різних художніх стилів (символізм, романтизм тощо) дає змогу адаптації художнього твору до різних естетичних потреб читача, спрямування ідеологічної та культурно-естетичної сфери розвитку нації. Ентузіазм письменників щодо занурення в соціальну реальність вирішив питання зображення внутрішнього світу героя та соціального життя.

Незважаючи на те, що автори демонструють різні за своєю специфікою наративні моделі, кожен з них, хоч і по-своєму, домагається єдиного ефекту, а саме – комунікації між автором та читачем. Проза у XXI ст., безумовно, буде набувати темпи нового порядку, що тяжіють до більш широкої, високої, глибокої та блискучої перспективи. Об'єднання спільних зусиль письменників, критиків і читачів, а також їх взаємозв'язок нададуть прозі китайських майстрів перспективи стати новим стилем нового століття.

ДЖЕРЕЛА

1. Завидовская Е. Постмодернизм в современной прозе Китая : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.01.03 / Екатерина Александровна Завидовская ; Рос. гум. ун-т. – М., 2005. – 23 с.
2. Коваленко А. Литература и постмодернизм : учеб. пособ. / А. Коваленко. – М. : Изд-во РУДН, 2004. – 142 с.
3. Сіверська С. Наративні особливості автобіографічної прози кінця ХХ – початку ХХІ століття : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.01.06 / Світлана Федорівна Сіверська ; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2011. – 20 с.
4. Тюпа В.И. Нарратология как аналитика повествовательного дискурса («Архиерей» А.П. Чехова) / В.И. Тюпа. – Тверь, 2001.
5. Урусов В. Соціальні трансформації та літературні процеси в Китаї в 80–90-і роки ХХ століття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/dspace/bitstream/handle/123456789/31333/22-Urusov-NEW.pdf?sequence=3>
6. Шмид В. Нарратология / В. Шмид. – М. : Языки славянской культуры, 2003. – 312 с.
7. Sun Dexi. New Views in the 90s' Prose / Sun Dexi // Journal of Kaifeng university. – 1991. (Сун Десі Новий погляд на прозу 90-х [Електронний ресурс] / Сун Десі // Журнал Кайфенського університету. – 1991). – Режим доступу : http://en.cnki.com.cn/Article_en/CJFDTOTAL-KFDX199901006.htm
8. Юе Цзінь. Важливі тенденції досліджень китайської літератури нового століття [Електронний ресурс] / Юе Цзінь. – Режим доступу : <http://www.literature.org.cn/Article.aspx?id=49079>
9. Тан Вейшен. Парадигма моделі дослідження нарратології за кордоном [Електронний ресурс] / Тан Вейшен // Сичуанський університет іноземних мов. – 2003. – № 2. – Режим доступу : http://www.lw23.com/paper_17883661/

В статтє предпринята попытка определить основные нарративные модели и специфику современной китайской прозы, а также проанализировать понятие «нарративизм» в китайской литературоведческой практике.

Ключевые слова: нарративизм, постмодернизм, китайская проза, специфика, нарративная модель, литературоведение.

The purpose of this article is to determine the main narrative models and peculiarities of modern Chinese prose, analyze trends in the concept "narrativism" in Chinese literary studies practice.

Key words: narrativism, postmodernism, Chinese prose, specificity, narrative model, literary studies.